

LUND UNIVERSITY

"Gemensamt för dessa skandaler är politik, förbjuden sex och kunglig närvaro"

Hammarlin, Mia-Marie; Jönsson, Lars-Eric

Published in:
Sydsvenskan

2018

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Hammarlin, M.-M., & Jönsson, L.-E. (2018). "Gemensamt för dessa skandaler är politik, förbjuden sex och kunglig närvaro". *Sydsvenskan*.

Total number of authors:
2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

KULTUR 22 april 2018 13:00

Mia-Marie Hammarlin, Lars-Eric Jönsson: Forskare: "Gemensamt för dessa skandaler är politik, förbjuden sex och kunglig närvaro"

Av: **Mia-Marie Hammarlin, Lars-Eric Jönsson**

Sara, Horace, Klas, Peter, Kjell och Kristina. De och övriga kvarvarande ledamöter i Svenska Akademien har de senaste dagarna framställts som en familj stadd i upplösning. Separationsprocessen har på något sätt fört dem närmare oss andra. Från att ha haft en upphöjd ställning har de med god hjälp av sig själva, massmedier, sociala medier och den allmänna ryktesspridningen sänkts till gatans nivå, till oss, där rykten, skvaller och obekräftade uppgifter regerar.

Knytblus-rosett på ett stuprör vid Börshuset i Gamla stan, där Svenska akademien huserar.

Bild: Ann Edliden/TT

I ett projekt om journalistik, skvaller och skandaler har vi studerat medieskandaler från det sena 1800-talet till vår egen tid. Vi valde tre exempel med utgångspunkt i kungliga skandaler: Oscar II:s älskarinnor, Gustaf V och Haijbyaffären samt Carl XVI Gustaf och kaffeflickorna.

Gemensamt för dessa skandaler är inslag av politik, förbjuden sex och kunglig närvaro. Gemensamt är också att de öppnar sig för spekulationer och rykten, kort sagt skvaller. Man skulle kunna säga att de i egenskap av medieskandaler drevs framåt av skvaller, det vill säga påståenden vars sanningshalt sällan går att fastställa.

Konsekvenserna är givetvis inte alltid dödliga, men för den som står i skandalens mitt innebär erfarenheten inte sällan en omvandling av hela livet.

I affären kring Svenska Akademien, liksom i andra skandaler i slutna rum, måste vi gissa och lyssna till skvaller för att försöka förstå. Information saknas, vi talar därför med varandra för att få veta. I journalistiska texter kan denna gissningslek komma till uttryck i en mängd undanglidande former. Läs de senaste veckornas journalistiska bevakning av Svenska Akademien och du ska finna uttryck formulerade i passiv form: "Kulturprofilen påstås ha pratat om sin inblandning i valet av pristagare" och "[diskussioner] ska ha intensifierats". Vi tar del av både anonyma och välkända källor som påstår sig ha god insyn i akademiens inre liv. Ebba Witt-Brattström tillhör de senare. Hon verkar kunna säga vad som helst och bli tagen för sanningssägare.

I vårt forskningsprojekt blev det ganska snabbt uppenbart för oss hur tätt sammanflätade journalistiken och skvallret är. Ett exempel är hämtat från det sena 1800-talets dags- och veckopress: Oscar II:s påstådda relation med dåtidens mest kända skådespelerska, Ellen Hartman, var en i raden av konungsliga affärer. Den handlade inte bara om förbjuden intimitet. Den hade även uppenbara politiska förtecken i en tid när krav på demokrati och republik hördes allt starkare och oftare.

Lars-Eric Jönsson, etnolog vid Lunds universitet.

Bild: Kennet Ruona

Gatans rykten och hörsägen plockades upp inte bara av den tidens journalister utan kunde också anta formen av dikt och sång. Tillsammans bildade alla dessa genrer en härva av påståenden, antydningar, rykten och lögner som präglade en väsentlig del av den urbana medelklassens uppfattning om såväl kungahuset som kvinnliga skådespelerskor.

I dag kan vi läsa skillingtrycksliknande poesi under titlar som "Knytblues" (Göran Greider) och "Det är en gris bortsprungen" (Hanna Hallgren), båda i Aftonbladet, som

enkelt och effektivt kommenterar händelserna i Akademien. Fakta blandas med fiktion. Gränsen mellan undersökande journalistik och dikt suddas ut.

Med det vill vi inte säga att journalistiken därmed skulle vara osann eller på annat sätt skulle stå på lös grund. Modern politisk journalistik har formats lika mycket i förnuft och sanning som i skandaler och sensationalism, menar medieforskaren John Hartley. Han hävdar dessutom att den sensationella journalistiken har ett politiskt värde som ofta förbises. Publikens engagemang i tabloidjournalistik, skandaler, skvaller och konspirationsteorier är inte tecken på politiskt ointresse. Snarare väcker de eviga frågor om grundläggande, mänskliga värden som sträcker sig bortom den "här och nu"-logik som präglar delar av nyhetsjournalistiken.

Skandalord har en särskild sorts klibbighet, de tenderar att bita sig fast också efter att stormen har bedarrat.

Utifrån ett mediehistoriskt perspektiv lär vi oss att skvaller och rykten ingår i det mediasystem som driver på skandalen, också i fallet Svenska Akademien, eller snarare formar en väsentlig del av den. Historikern Robert Darnton har i flera böcker om 1700-talets Paris och Frankrike pekat på hur en cocktail av sex, obekräftade rykten och livskraftig satir hade uppenbara samhällsomstörtande konsekvenser. Franska revolutionen och Marie Antoinettes död är ett exempel där ryktena om drottningens politiska snedsteg, erotiska utsvävningar och luxuösa extravaganser slutligen ledde rakt in i armarna på madame Guillotine.

Marie Antoinette, drottning i Frankrike på 1700-talet. Målning av A U Wertmüller.

Konsekvenserna är givetvis inte alltid dödliga, men för den som står i skandalens mitt innebär erfarenheten inte sällan en omvandling av hela livet, inte bara medan skandalen pågår, utan också långt senare. I regel blir man av med sitt arbete, vilket eventuellt är ett rimligt men också hårt straff för personer som i hög grad identifierat sig med just detta. I tillägg kan det hända att vänner och bekanta slutar höra av sig, telefonen tystnar och kolleger som uppfattades som lojala plötsligt vänder bort blicken. I värsta fall lämnar frun eller maken till den skandaldrabbade i en plågsam ensamhet parad med en ny, ovälkommen form av synlighet, där man på löpsedlar och i Flashbacktrådar målas ut som lögnaktig och allmänt ohederlig. "Det ligger nära till hands för oss att pådyvla folk en massa ofullkomligheter på basis av en enda ofullkomlighet", skriver sociologen Erving Goffman.

"Falska", "hederslösa", "skändliga". De infama orden som har uttalats av olika akademiledamöter under affären stämmer till eftertanke, liksom orden somliga journalister har använt. Låt oss ta Dagens Nyheters kulturchef Björn Wiman som exempel. Han har haft en minst sagt hektisk vecka med besök i snart sagt varje nyhetsstudio, där han bjudit på formuleringar som att "affären liknar ett långsamt terrordåd", och de återstående ledamöterna har omnämnts

som "ett bunkergång" som rullat ut en "bombmatta rakt in Börshuset".

Stor kreativitet inom journalistiken har med andra ord uppvisats i samband med skandalen. Eventuellt är detta ett tecken på att såväl akademiledamöter som DN-journalister påverkas av och talar till den digitala kommunikationens omedelbara affektutlopp. Digitala medier har många fördelar, men de verkar också nedbrytande på respekten, de är så att säga medansvariga för "indiskretionens och respektlöshetens kultur som breder ut sig", skriver filosofen Byung-Chul Han och summerar: "Ett samhälle utan respekt, utan distansens patos, leder till skandalsamhället."

Horace Engdahls uttalande om Sara Danius avstår vi av etiska skäl från att upprepa eftersom skandalord har en särskild sorts klibbighet, de tenderar att bita sig fast också efter att stormen har bedarrat. Det är inte så, menar vi, som Svenska Akademiens första kvinnliga ständiga sekreterare bör kommas ihåg. Här får vi medhåll av de tiotusentals medborgare som, med snille och smak, har poserat i knytblus under hashtaggen #knytblusförsara samt #backasara under de senaste dagarna.

Fotnot: Lundaetnologerna Mia-Marie Hammarlin och Lars-Eric Jönsson avslutar under året det gemensamma forskningsprojektet "Rykte, skvaller och skandaler: en studie av kungliga frillor och journalistiska arbetsmetoder".

Källor:

Byung-Chul Han: "I svärmen. Tankar om det digitala" (Ersatz, 2014)

Darnton, Robert: "Poetry and the Policy" (Belknap Press of Harvard University Press, 2010)

Goffman, Erving: "Stigma. Den avvikandes roll och identitet"